

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจ็บป่วยในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งของมนุษย์ เช่นเดียวกับปัญหาในเรื่องความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย เพราะความเจ็บป่วยนั้นก็เป็นกระบวนการทางธรรมชาติอย่างหนึ่งของทุกชีวิตที่ต้องดำเนินไปตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งใครๆก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ แม้แต่พระพุทธเจ้าผู้ซึ่งหมดกิเลสอย่างสิ้นเชิงแล้ว พระองค์ก็ทรงเจ็บป่วยทางกายระดับขั้นบรรพตนิพพานเช่นกัน ดังพุทธภาษิตที่ตรัสถึงหลักสัจธรรมนี้ว่า “เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่อาจล่วงพ้นความแก่ไปได้ เรามีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ไม่อาจล่วงพ้นความเจ็บป่วย เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่อาจล่วงพ้นความตายไปได้”^๑

หลักสัจธรรมที่ทรงตรัสแสดงนี้ ก็ไม่ได้หมายความว่าต้องเรียงลำดับกันแน่นอน เช่นนั้นเสมอไป สิ่งใดจะเกิดก่อนเกิดหลังไม่มีใครรู้ล่วงหน้าได้ ความเจ็บป่วยก็เช่นกันไม่มีใครรู้ล่วงหน้าได้ว่าจะป่วยเมื่อใดและป่วยด้วยโรคอะไร^๒ ซึ่งบุคคลไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และไม่อาจรู้ล่วงหน้าว่าความเจ็บป่วยจะเกิดขึ้นเมื่อใด ด้วยโรคอะไร อีกทั้งการรักษาโรคทางการแพทย์แนวต่างๆในบางครั้งก็ไม่อาจรักษาได้ทุกโรค เหล่านี้นับว่าเป็นปัญหาที่สร้างความทุกข์กายทุกข์ใจให้กับมนุษย์มาทุกยุคทุกสมัย กระทั่งถึงยุคการแพทย์สมัยใหม่ที่เชื่อกันว่ามีความเจริญก้าวหน้าและทันสมัยที่สุดแล้วก็ตาม ปัญหาต่างๆเหล่านี้ก็ยังไม่สามารถหาวิธีการเอาชนะได้ แต่ในทางพระพุทธศาสนานั้นพบว่าวิธีที่จะจัดการและเอาชนะปัญหาดังกล่าวได้ ด้วยวิธีการหลายอย่างเช่น การนำหลักปรมัตถ์มาใช้ และมีวิธมองความเจ็บป่วยว่าไม่ใช่เป็นสิ่งเลวร้ายไปทั้งหมดเพราะได้ถือเอาว่าความเจ็บป่วยเป็นเสมือนหนึ่งในเทวทูต^๓ที่เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์มาเตือนให้รู้เท่าทันความจริงของธรรมชาติว่า ชีวิตย่อมเกิดทุกข์ตามคติธรรมดาสงขันธ์สามจะก่อให้เกิดความสังเวชและหาทางออกอย่างชาญฉลาด ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้เป็นอุปกณ์ให้เกิดประโยชน์มาแล้ว

^๑ อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๗/๕๕-๑๐๐.

^๒ อ.ปญจก. (บาลี) ๒๓๐/ ๒๕๑๐/๑๘.

^๓ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๓-๕๓/๒๒-๓๐. อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๖/๑๕๒-๑๕๓.

พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงค้นพบหลักการบำบัดรักษาโรคทำนองเดียวกับเซรุ่มหรือวัคซีนก่อนใครในโลก เป็นวิธีที่ง่าย สะดวกในการใช้สอย และได้ผลจริงมีการแสดงไว้อย่างชัดเจนทั้งในพระสูตรและพระวินัยอย่าได้คิดว่าเป็นการค้นพบโดยการทดลองทางวิทยาศาสตร์หากเป็นการรู้เห็นด้วยญาณอันวิเศษ และปฏิบัติใช้ได้ผลมาแล้วกว่าสองพันห้าร้อยปี “พระองค์ทรงวางพุทธบัญญัติไว้หลายวิธีเกี่ยวกับการรักษาโรคอย่างเช่นการนำน้ำปัสสาวะของตนเองมาใช้ในการรักษาโรค มีครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ วัดพระเชตุวัน กรุงสาวัตถีตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า น้ำมูตรเน่า (ปัสสาวะ) อันระคนประกอบด้วยยาต่างๆ บุรุษที่เป็นโรคพอมเหลือง (ดีซ่าน) มาถึงเข้าพวกชาวบ้านบอกเขาบุรุษที่เจริญ น้ำมูตรเน่าอันผสมด้วยยาต่างๆนี้ถ้าท่านหวังจะดื่มก็ดื่มเถิด น้ำมูตรเน่านั้นจักไม่ทำให้ท่านผู้ดื่มพอใจทั้งสี่ ทั้งกลืน ทั้งรสครั้นท่านดื่มเข้าไปแล้วก็มีสุขบุรุษนั้นพิจารณาแล้วดื่มมิได้วาง น้ำมูตรเน่านั้น ก็ไม่ทำให้เขาผู้ดื่ม พอกใจ ทั้งสี่ กลืนและรสครั้นดื่มแล้วก็มีสุข แม้ฉันใด เรากล่าวการสมาทานธรรมนี้ ที่มีทุกข์ในปัจจุบันแต่มีสุขเป็นอนาคตว่ามีอุปมาฉันนั้น

ยังมีการวิจัยอีกมากที่ยืนยันได้ว่าวิธีการรักษาโรคในทางพระพุทธศาสนานั้นสามารถนำมาใช้ในยุคปัจจุบันนี้ได้ถึงแม้เวลาจะล่วงเลยมานานกว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้วก็ตาม แต่หลักวิธีต่างๆที่ทรงตรัสไว้ซึ่งมีปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกนั้น ปัจจุบันยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยได้อย่างดียิ่ง ดังปรากฏว่า ได้มีการนำหลักพุทธวิธีรักษาโรคต่างๆในทางพระพุทธศาสนาไปทำการวิจัยเพื่อการบำบัดรักษาโรคหรือความเจ็บป่วยในหลายโอกาส โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่พระสงฆ์ไทยที่มีการนำหลักพุทธวิธีเป็นข้อพิจารณาไตร่ตรองและใช้แก้ปัญหาคความเจ็บป่วย^๔

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ท่านได้นำหลักพุทธวิธีว่าด้วยการมีสติสัมปชัญญะ มาประยุกต์ใช้เป็นข้อพิจารณาในเรื่องเจ็บป่วยของท่านอยู่เสมอดังจะได้ยินคำกล่าวที่ท่านพูดถึงอยู่เสมอว่า “ถึงกายจะป่วย แต่ใจไม่ป่วย”^๕ ข้อธรรมนี้ทำให้ท่านสามารถทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในด้านต่างๆได้อย่างมากมาย ทั้งที่ท่านเป็นผู้มีโรคภัยเบียดเบียนอยู่เสมอก็ตาม ท่านยังได้กล่าวไว้อีกว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ท่านนำมาพิจารณาอยู่บ่อยๆ คือ หลักโพชฌงค์ ๗ เป็นหลักปฏิบัติทั่วไป ไม่เฉพาะสำหรับผู้ป่วยเท่านั้น ถ้าวิเคราะห์ดูความหมายของศัพท์ก็จะเห็นว่า “โพชฌงค์” มาจากคำว่า โพชฺฌ กับ อญฺค หรือ โพธิ กับ อญฺค จึงแปลว่า อญฺคแห่งการตรัส

^๔ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๒๕/๑๐๕, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๕/๑๐๕-๑๕๔.

^๕ สุขญา ยาสูกแสง, ยามหาวิภักติ ตอน น้ำปัสสาวะรักษาโรคได้, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรเนียวพรินเตอร์ มหาจุฬารัตนการ ทำพระจันทร์, ๒๕๔๖), หน้า ๕๒๔.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), รักษาใจยามเจ็บป่วยไว้, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๖.

รู้ พูดตามศัพท์ก็คือ องค์แห่งโพธิ (ญาณ) นั่นเอง หมายถึงองค์ประกอบ หรือหลักธรรมที่เป็นเครื่องประกอบของการตรัสรู้ ซึ่งมีอยู่ ๓ ประการ คือ

ประการที่ ๑ รู้แจ้งความจริงของสิ่งทั้งหลายเห็นสว่างโล่งทั่วไปหมด ไม่มีจุดหมองจุดมัว เพราะความรู้ที่นั่นชำระใจให้หมดกิเลส ให้บริสุทธิ์

ประการที่ ๒ ปัญญาที่ทำให้การตรัสรู้ทำให้เกิดความตื่น

ประการที่ ๓ จากการที่บริสุทธิ์และตื่นขึ้นมานี้ ก็ทำให้จิตใจของผู้ตื่น มีความเบิกบาน ผ่องใส ปลอดโปร่งโล่งเบา เป็นอิสระ

สภาพสังคมในปัจจุบันมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองและมีความวุ่นวายอยู่มากอีกอย่างหนึ่งซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีพ้นได้ คือ เรื่องความเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นปัญหาที่สำคัญของคนเราทุกคน อันว่า การเกิด แก่ เจ็บ และตายเป็นเรื่องธรรมดาแต่ที่ว่า เรื่องของความเจ็บไข้แม้คนที่ศึกษาในพระพุทธศาสนาจนเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นตามธรรมชาติอยู่แล้ว ก็ไม่มีใครที่จะต้องการเผชิญความเจ็บป่วย หรือถ้าต้องเผชิญหน้ากับมันก็ต้องหาวิธีในการเผชิญหน้าให้ได้รับความเจ็บปวดน้อยที่สุด

แม้ในทางพระพุทธศาสนาเองก็เห็นว่าความเจ็บป่วยคือภัยอย่างหนึ่งของมนุษย์ และในขณะที่เดียวกันก็มองว่า ความเจ็บป่วยเป็นธรรมดาของชีวิต เป็นธรรมชาติที่ควบคุมชีวิตและสรรพสิ่งต่างๆ เช่นเดียวกัน และนำความเจ็บป่วยนี้เองมาเป็นสิ่งปลุกเร้าพลังแห่งความพากเพียรเพื่อนำตนไปสู่ความไม่มีโรคหรือความไม่เจ็บป่วยอย่างแท้จริง คือความไม่มีโรคทางใจ ทั้งยังนำความเจ็บป่วยมาเป็นเครื่องมือในการเตือนไม่ให้บุคคลใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท

ประชาชนในตำบลป่าสังข์ อำเภอดุสิต กรุงเทพมหานคร จังหวัดร้อยเอ็ด ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ประสบกับปัญหาในเรื่องนี้เช่นเดียวกันพระสังฆาธิการในเขตปกครอง ตำบลป่าสังข์ ทั้ง ๒ เขต คือ เขต ๑ และ เขต ๒ ซึ่งท่านก็ได้ให้ความเห็นในภาพรวมว่าในเรื่องของความเจ็บป่วยโดยธรรมชาติของมนุษย์แล้ว เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้น ในชีวิต ก็จะพยายามหาทางแก้ปัญหาด้วยตัวเองเป็นอันดับแรก เมื่อรู้ว่า ไม่สามารถแก้ปัญหาได้เอง ก็จะแสวงหาความช่วยเหลือจากผู้อื่นจากความเห็นของพระสังฆาธิการสภาพสังคมของชาวตำบลป่าสังข์ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำไร่ทำนา ปลูกผัก ในการประกอบอาชีพเช่นนี้ สิ่งที่เกิดเสี่ยงไม่ได้ก็คือ การที่ต้องสัมผัสกับสารเคมีชนิดต่างๆ ทั้งทางร่างกายผิวหนังระบบทางเดินหายใจผลจากการทำงานอย่างต่อเนื่องจึงทำให้เกิดความเจ็บป่วยบางคนก็เกิดโรคตามสภาพอากาศและโรคที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติไม่เฉพาะประชาชนที่ประสบกับปัญหานี้แม้ในหมู่ของพระสงฆ์เองก็ประสบกับปัญหาเช่นกันแม้ในทางพระพุทธศาสนาจะมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาของสังขารที่ทุกคนจะต้องยอมรับแต่ก็ต้องหาทางรักษาโรคตามความเหมาะสม

จากสภาพปัญหาดังกล่าวนี้อธิบายเป็นความทุกข์กายทุกข์ใจให้กับผู้คนมาทุกยุคทุกสมัย จนกระทั่งถึงยุคการแพทย์สมัยใหม่ที่เชื่อกันว่ามีความเจริญก้าวหน้า แต่ปัญหาดังกล่าวนี้อีกยังไม่มีใครสามารถหาวิธีการเยียวยาได้ แต่ในทางพระพุทธศาสนาพบว่าวิธีที่จะจัดการกับปัญหานี้โดยนำหลักพุทธวิธีทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการรักษาโรคดังกรณีพระเถรไทย ๓ รูปที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นท่านเหล่านั้นก็นำหลักพุทธวิธีที่มีในพระพุทธศาสนาไปใช้ในการรักษาโรคเช่นกัน แต่ทว่าในทางพระพุทธศาสนายังมีวิธีการรักษาอีกมากมายที่ต้องทำการวิจัยว่ามีวิธีการอย่างไรมีผลดีต่อสุขภาพอย่างไรซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากพระสังฆาธิการในเขต ตำบลป่าสังข์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นลำดับสืบต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวคิดของพระสังฆาธิการในเขต ตำบลป่าสังข์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ดที่มีต่อการรักษาโรคในพระพุทธศาสนาโดยมีจุดประสงค์ที่จะศึกษาทัศนะของพระสังฆาธิการที่มีต่อการรักษาโรคทั้งการรักษาโรคทางกาย และทางใจ ผลดีผลเสียของการรักษาโรค ด้วยถึงวิธีการต่างๆที่มีมาในพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาโรคตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพุทธวิธีรักษาโรคตามแนวทางพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวคิดของพระสังฆาธิการในเขต ตำบลป่าสังข์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีต่อการรักษาโรคในพระพุทธศาสนา

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

- ๑.๕.๑ ขอบเขตด้านเอกสารได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๘ และพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐
- ๑.๕.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่
 - ศึกษาโรคตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
 - ศึกษาพุทธวิธีรักษาโรคตามแนวทางพระพุทธศาสนา
 - ศึกษาแนวคิดของพระสังฆาธิการในเขต ตำบลป่าสังข์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ดที่มีต่อการรักษาโรคในพระพุทธศาสนา

๑.๕.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ ตำบลป่าสังข์ อำเภอดุสิต จังหวัดปทุมธานี

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิด หมายถึง ความเห็นของพระสังฆาธิการในเขตตำบลป่าสังข์ที่มีต่อการรักษาโรคตามแนวทางพระพุทธศาสนา

พระสังฆาธิการ หมายถึง เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาสในเขตตำบลป่าสังข์ ทั้ง เขต ๑ และ เขต ๒

การรักษาโรค หมายถึง กระบวนการรักษาโรค ที่อาศัยความรู้และวิธีการรักษาตามแบบหมอยาสมุนไพร ซึ่งให้บริการรักษาด้วยการประคบยา หรือประคบยาตามหลักของหมอ

พระพุทธศาสนา หมายถึง พระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลวงพ่อบุญทาสถิกขุ ท่านได้นำหลักพุทธวิธีว่าด้วยหลักธรรมของธรรมชาติหรือธรรมะ มาประยุกต์ใช้ในยามที่ท่านเจ็บป่วย ดังจะได้ยินจากคำปรารภเรื่องความเจ็บป่วยของท่านตอนหนึ่งว่า“อาตมาก็คิดอยู่ว่า ถือเป็นหลักแต่ไหนแต่ไรแล้ว ให้ธรรมชาติรักษา ธรรมะรักษาคุณหมอช่วยผดุงชีวิตไปได้ ไม่ให้ตายเสียก่อนแล้วธรรมชาติก็รักษาโรคต่างๆได้เอง ที่นี้เราจะศึกษาตัวความเจ็บ ตัวความตาย ตัวความทุกข์ให้มันชัดเจนยิ่งขึ้นไม่สบายทุกที ก็ฉลาดทุกที”^๓

พระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อบุญทาสถิกขุ) ท่านได้นำหลักพุทธวิธีว่าด้วยการปฏิบัติกรรมฐาน มาประยุกต์ใช้เป็นยารักษาโรคในยามที่ท่านเจ็บป่วยอยู่เสมอ“ดังบันทึกของคณะศิษย์ตอนหนึ่งได้บันทึกไว้ว่าปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ระหว่างเดินธุดงค์อยู่องค์เดียวกลางป่าลึก หลวงพ่อบุญทาสถิกขุด้วยไข้มาลาเรียเป็นครั้งแรก อาการหนักจนลุกไม่ขึ้น แต่เสียงร้องของอีเก้งในป่าทำให้ท่านได้ข้อคิดในทางธรรม จนเกิดกำลังใจ สามารถลุกขึ้นมาทำความเพียร (นั่งสมาธิ) ต่อไปกระทั่งไข้มาลาเรียหายไปในที่สุด

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, ได้เขียนเรื่อง แนวคิดไทยเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วย สรุปได้ว่าไสยศาสตร์เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการปรับตัวทางสังคม และการแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจของ

^๓ มูลนิธิโกมลคีมทอง, ธรรมานุสติเจตนารมณ์ยามอาพาธของท่านพุทธทาสถิกขุ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๖๐), หน้า ๑๑-๑๒.

^๔ คณะศึกษานุศึกษา, อุปถัมภ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๕๖๒.

มนุษย์ วิทยาศาสตร์มีทั้งเป็นรูปธรรมทางกายภาพ และเป็นนามธรรม อันประกอบขึ้นด้วยอำนาจ ศักดิ์สิทธิ์ที่กำหนดและบ่งการตามความเป็นไปของชีวิตมนุษย์และธรรมชาติทั้งปวง อำนาจเหล่านี้ แฝงเร้นและสิ่งสถิตอยู่ในสรรพสิ่งทุกหนทุกแห่ง โดยมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น ผีฟ้า ผีแดน รุกข เทวดา เจ้าที่อำนาจศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้สามารถก่อให้เกิดคุณและโทษได้ หากใครละเมิดกฎเกณฑ์อัน ศักดิ์สิทธิ์ อาจบันดาลให้เกิดเคราะห์กรรมต่าง ๆ รวมทั้งความเจ็บป่วยขึ้นได้^๕

จิราลักษณ์ จงสถิตมั่น, ศึกษาการรักษาผู้ติดเชื้อเอดส์ด้วยการปฏิบัติธรรม ศึกษาเฉพาะ กรณีวัดเก๋ง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน การศึกษาวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถทำให้ผลทางร่างกายเจ็บป่วยทุเลาลงหรือบางรายมีอาการเบื่ออาหาร อ่อนเพลีย ภูสัคด์ ต่อน้ำเหลือง โด และท้องเสีย ทำให้อาหารโรคแทรกซ้อนดังกล่าวหายไป ผลทางด้านจิตใจพวกเขาเกิดความสุขสบายใจ มีมโนธรรม อยู่ในศีลมากขึ้น ส่วนผลทางด้านสังคม ตลอดเวลา ๗ วัน ในจำนวน ๕๐ คน ความสัมพันธ์ครอบครัวดีขึ้น รักสันโดษมากกว่าเดิม ในด้านอนาคตทุกคนมีศักยภาพดำเนินชีวิต อย่างปลอดภัย ปลอดภัยในระดับต่างๆกัน ๒๕๓๘^{๖๖}

ยงยุทธ วัชรดุลย์, และคนอื่น ๆ ได้พูดถึง สถานภาพหมอแผนโบราณ ที่รักษาโรค กระดูกและข้อในประเทศไทย ว่า ในประเทศไทยมีแพทย์แผนโบราณหรือหมอพื้นบ้านที่ผู้ป่วยนิยม ไปบำบัดรักษาเฉลี่ยประมาณวันละ ๑-๕ คนและมีหมอพื้นบ้านที่ผู้ป่วยนิยมไปรักษาโรคกันเป็น จำนวนมากเมื่อเทียบกับโรคอื่นๆเพราะผู้ป่วยและญาติมีความเชื่อถือความศรัทธาในศักยภาพของ การรักษาโรคกระดูกเป็นของหมอน้ำมนต์และหมอน้ำมนต์ที่รักษาได้เป็นอย่างดีซึ่งบางแห่งมีการ รักษาโดยใช้สมุนไพรประกอบด้วยเพื่อบรรเทาความเจ็บปวด^{๖๗}

วิไลพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ไทยที่เป็น หมอพระในด้านการบำบัดรักษาโรคแก่ชุมชนพบว่าพระสงฆ์ไทยมีบทบาทในด้านการ บำบัดรักษาโรคและเป็นที่ปรึกษาปัญหาทางด้านโรคและสุขภาพให้แก่พุทธศาสนิกชนและเป็นที่ ยอมรับในฐานะเดียวกับหมอแผนโบราณในสังคมไทยทุกระดับในฐานะทางสังคมเป็นเวลาช้านาน

^๕ โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, แนวคิดไทยเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยในภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนา โรงพยาบาลชุมชนชุมพวง, อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา, (แพทยศาสตร์บัณฑิต : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๓๐-๒๕๔๖.

^{๖๖} จิราลักษณ์ จงสถิตมั่น, “การรักษาผู้ป่วยเอดส์ด้วยการปฏิบัติธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดคอกงิ่ง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”, วิจัยศูนย์สตรีศึกษา, (คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๘.

^{๖๗} ยงยุทธ วัชรดุลย์, สถานภาพหมอแผนโบราณที่รักษาโรคกระดูกและข้อในประเทศไทย ใน การแพทย์แผนไทยภูมิปัญญาแห่งการพึ่งตนเอง, (กรุงเทพมหานคร : เอช.เอน.การพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๗๒.

จนกระทั่งวัฒนธรรมทางการแพทย์และสาธารณสุขของไทยได้เปลี่ยนแปลงพัฒนาไปสู่ระบบแผนใหม่ตามแบบตะวันตก แต่การใช้อยาสุมุนไพร โดยอาศัยหลักธรรมชาติบำบัดทุกวันนี้ยังใช้อยู่ คือการใช้อยาสุมุนไพรแบบดั้งเดิม^{๑๒}

สุวรรณค์ สมชาย^{๑๓} ได้เขียนหนังสือมนต์โบราณอีสานพอสรุปได้ว่า มนต์เป็นคาถาสำหรับพระเวทย์เป็นบทเสกเป่าที่ศักดิ์สิทธิ์เจ็ดขลังที่ได้ขึ้นครูตามวิธีแล้วต้องท่องบ่นภาวนาให้ฤทธิ์เจ็ดขลังขึ้น ผู้มีมนต์จะต้องใช้มนต์ให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลอื่น ๆ โดยให้มีความสุขความสบายหายจากการป่วยไข้ ดังตัวอย่างมนต์จอดกระดูกว่า จัตตาโร เอโก ปะเต หะทาอะวิตะสิ มนต์บทนี้เรียกว่า มนต์จอดกระดูกใช้ในเวลาระดุกแตกและกระดูกหัก สมัยโบราณนั้นเคยใช้มนต์ทำการรักษาอาการของโรคต่าง ๆ แม้ในสมัยปัจจุบันก็ยังมีการใช้รักษาด้วยมนต์หรือการเสกเป่า

พระมหาอุทัย อุทโย ศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องต้นหาในพระไตรปิฎก วิทยานิพนธ์นี้ได้ศึกษาถึงบทบาท สาเหตุ ผลของต้นหา ในแง่ศาสนา เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนวิธีดับต้นหาในแง่มุมต่างๆ โดยเฉพาะการละต้นหาด้วยปฏิบัติตามอัฐฐังกิมรรคเรื่องต้นหานี้ถือว่าเป็นตัวโรคที่จะเกิดขึ้นทางใจโดยตรง การที่จะกำจัดโรคทางใจได้ ต้องรู้จักตัวต้นหา รู้จักสาเหตุต้นหา และ จัดการดับต้นหานั้นๆ ด้วย ตามวิธีการของอริยสัจสี่ จึงเชื่อว่าปราศจากโรคทางใจอย่างสมบูรณ์^{๑๔}

พระมหาจรรยา สุทธิญาณ^{๑๕} ศึกษาในเรื่องพระพุทธศาสนากับการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวม พบว่า ข้อความในพระไตรปิฎกหลายแห่ง ระบุพระพุทธเจ้าเป็นผู้มีสุขภาพดี มีพระชนมายุ แปรสลับพรรษา สามารถทำงานเผยแผ่ศาสนาวันหนึ่งประมาณ ๑๖-๒๐ ชั่วโมง ใครๆ ที่มาเฝ้าพระองค์ มักจะกล่าวสรรเสริญหรือถามพระองค์ถึงเรื่องความมีอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง ทรงพระกำลังกระปรี้กระเปร่า ทรงพระสำราญอยู่เสมอๆ

พระมหาปองปริดา ปรีบุญโน ศึกษาการป้องกันและรักษาโรคตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า การป้องกันโรคตามหลักพระพุทธศาสนา คือ การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ อริศีลสิกขา ได้แก่ การฝึกฝนอบรมตนเองให้เป็นผู้มีศีลและวินัย มีความประพฤติ ถูกต้องดี

^{๑๒} วิไลพร ภาณุตานนท์ ฌ มหาสารคาม, บทบาทของพระสงฆ์ไทยที่เป็นหมอพระในด้านการบำบัดรักษาโรคแห่งชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๑), หน้า ๓๔.

^{๑๓} สุวรรณค์ สมชาย, การรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์, (บ้านพลับ ตำบลคูฟ่ง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร, ๒๕๔๑), หน้า ๘.

^{๑๔} พระมหาอุทัย อุทโย (ศิริภักดิ์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องต้นหาในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ศาสนาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สภาการศึกษามหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒)

^{๑๕} พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, “พระพุทธศาสนากับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๓), หน้า ๗.

งาม เช่น อนามัยส่วนบุคคล การกินการดื่ม การออกกำลังกาย การพักผ่อน การสุขาภิบาล สิ่งแวดล้อม การป้องกันอันตราย การงดเว้นจากบาปอกุศลประกอบบุญกุศล การละเว้นมิฉ้อฉล ประกอบสัมมาชีพ และการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น^{๖๖}

พัชรียา ไชยลังกา ได้ทำศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเกี่ยวกับความตายผู้มีสุขภาพดี และผู้ป่วยเรื้อรังโดยกล่าวถึงแนวความคิดเกี่ยวกับความตายในด้านต่างๆ คือ ความตายในด้านทั่วไป ด้านกฎหมาย ด้านการแพทย์ และด้านการศาสนาสำคัญๆ ๓ ศาสนา คือ พุทธ คริสต์ อิสลาม ซึ่งมีความสำคัญต่อบุคคลในการเผชิญความตายพร้อม และการยอมรับความตาย ผลการศึกษาพบว่า แนวความคิดเกี่ยวกับความตายของผู้มีสุขภาพดีและผู้ป่วยเรื้อรังมีความแตกต่างกันตามเพศ อายุ ฐานะ ทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา ศาสนา ๒๕๓๔^{๖๗}

สุจินดา คุณาริวิช, ได้ศึกษาเรื่อง การปรับบทบาทของหมอพื้นบ้านในชุมชนไทยลาว จังหวัดนครพนม พบว่า ประเภทของหมอพื้นบ้านมีดังนี้

๑. หมอรากไม้ หมอยารากไม้หรือยาสมุนไพร เป็นหมอที่ใช้วิธีการรักษาด้วยยาสมุนไพร แร่ธาตุบางชนิด และเชื้อสัตว์หรือส่วนต่าง ๆ ของสัตว์

๒. หมอเป่า เป็นหมอที่ใช้วิธีเป่ารักษาโรค โดยส่วนประกอบที่ใช้และพบบ่อยได้แก่ ปูนกินหมาก หมอเป่าบางรายใช้เคี้ยวกระเทียมหรือหมาก หรือใช้ไม้บางชนิดแล้วเป่า^{๖๘}รักษาอาการปวดศีรษะ โรคผิวหนังบางชนิดหรือถูกสุนัขกัด

๓. หมอพระ เป็นหมอที่เป็นพระสงฆ์ การรักษามีทั้งการประพรมน้ำมันศักดิ์หรืออาบ การผูกแขน และให้ระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์การรักษาในลักษณะนี้ได้ทั้งทางกายและใจ เป็นการรักษาที่ประกอบด้วยกันทั้งสองอย่าง คือ กาย และจิตปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการแพทย์พื้นบ้านในหมู่บ้านลักษณะการเจ็บป่วยของชาวบ้าน เป็นการเจ็บป่วยที่ชาวบ้านเชื่อว่าต้องรักษากับหมอพื้นบ้านจึงจะหาย ได้แก้ไขหมากไม้กำเริดและฝึกระทำ ความเชื่อกับสาเหตุการ

^{๖๖} พระมหาปองปริดา ปรินฺนุโณ (จำปาศรี), “การป้องกันและรักษาโรคตามหลักพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๘.

^{๖๗} พัชรียา ไชยลังกา, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเกี่ยวกับความตายของผู้มีสุขภาพดีและผู้ป่วยเรื้อรัง”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๔), หน้า ๕.

^{๖๘} สุจินดา คุณาริวิช, “การปรับบทบาทของหมอพื้นบ้านในชุมชนไทยลาว จังหวัดนครพนม”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕.

เจ็บป่วย และเกณฑ์ของการประเมินการเจ็บป่วยที่สอดคล้องกันของหมอพื้นบ้านและชาวบ้าน คือ ประสิทธิภาพและความชำนาญในการรักษาความเจ็บป่วย

สมทรง เฟ่งสุวรรณ^{๑๕} ได้ศึกษาการฝึกสมาธิแบบอาโลกสถิตต่อการลดความวิตกกังวล และซึมเศร้าในผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกที่ได้รับรังสี โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๕ คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า กลุ่มทดลองซึ่งได้รับการฝึกสมาธิและการเยี่ยมพูดคุยเรื่องทั่วไปมีคะแนนความวิตกกังวลและความซึมเศร้าต่ำกว่ากลุ่มที่มีการเยี่ยมพูดคุยเรื่องทั่วไปอย่างเดียวกัน^{๑๖}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพอสรุปได้ว่าแนวทางการรักษาโรคในทางพระพุทธศาสนามีวิธีการและขั้นตอนในรูปแบบต่างๆ ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้จะเห็นได้จากคำกล่าวของพุทธทาสภิกขุที่นำหลักของธรรมชาติหรือธรรมะมาประยุกต์ใช้ในยามเจ็บป่วยซึ่งมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและมีมากกว่า ๒๕๐๐ ปี แต่ถึงอย่างนั้นยังต้องศึกษาค้นคว้าต่อไปเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดมากขึ้น และที่สำคัญยังเป็นกรอบแนวคิดที่จะใช้ในการศึกษาแนวคิดของพระสังฆาธิการในเขต ตำบลป่าสังข์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ดที่มีต่อการรักษาโรคในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการศึกษาต่อไป

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาวิจัยเอกสารเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยมีขั้นตอนในวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๖.๑ ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๕ และภาษาบาลีไตรปิฎก ๒๕๐๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕

๑.๖.๒ ศึกษาจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๑.๖.๓ เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และสมุดจดบันทึก

๑.๖.๔ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์ ได้แก่ ผู้มีตำแหน่งปกครองทางคณะสงฆ์ คือ พระสังฆาธิการในเขตตำบลป่าสังข์เขต ๑ และเขต ๒ จำนวน ๑๐ รูป ทั้งเจ้าคณะตำบล และ เจ้าอาวาส ซึ่งได้มาโดยวิธีการเจาะจง (PURPOSIVE SAMPLING)

^{๑๕} สมทรง เฟ่งสุวรรณ “ผลของการฝึกสมาธิต่อการลดความวิตกกังวล และซึมเศร้าในผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกที่ได้รับรังสี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑.

๑.๖.๕ ขึ้นประมวลผล เรียบเรียง วิเคราะห์ สรุปและเสนอแนะ ในขั้นนี้เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการทำวิจัยในขั้นตอนต่าง ๆ นำมาทำการประมวล เรียบเรียง สรุป วิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบโรคตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบพุทธวิธีรักษาโรคตามแนวทางพระพุทธศาสนา
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบแนวคิดของพระสังฆาธิการในเขต ตำบลป่าสังข์ อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ดที่มีต่อการรักษาโรคในพระพุทธศาสนา